

tot en met 14/11/2021

PORTRETTE
DOOR
ZEEUWSE MEESTERS
UIT DE
GOUDEN EEUW

Toelichting bij de tentoonstelling

PORTRETEN DOOR ZEEUWSE MEESTERS UIT DE GOUDEN EEUW

Tot voor kort was er binnen het onderzoek naar de Nederlandse schilderkunst weinig aandacht voor Zeeuwse meesters uit de 17de eeuw. Het Stadhuis museum Zierikzee wil met een reeks tentoonstellingen en begeleidende publicaties laten zien hoe onterecht dat is. *Portretten door Zeeuwse Meesters uit de Gouden Eeuw* is de derde presentatie in die reeks.

Zeeuwen richten in de 17de eeuw hun huizen overvloedig in met schilderijen. Voor de meer welgestelden vormen portretten een belangrijk segment.

Hoe men zich laat vastleggen is gerelateerd aan smaak en stand, en varieert en evolueert van stemmig zwart tot uitbundig kleurrijk.

Het huwelijksportret voert de boventoon maar er zijn evenzeer familietafelen, aandoenlijke kinderportretten, miniatures, statige zeehelden en zelfportretten gepenseeld. Zelfs de beroemde 17de-eeuwse schuttersstukken zijn vertegenwoordigd, met een in het verleden opportunistisch op maat gezaagd hoofd.

De tentoonstelling biedt een indrukwekkend overzicht van de 17de-eeuwse Zeeuwse portretkunst. Aan de hand van werk van zestien van de circa vijftig schilders die aantoonbaar in Zeeland actief zijn geweest en die hier tijdelijk of permanent hebben gewoond ontstaat een bijzonder tijdsbeeld. Uit alle decennia tussen 1590-1700 worden werken getoond om de ontwikkelingen in schilderwijze, mode en styling te kunnen illustreren.

Naast schilderijen is tevens een aantal portretprenten opgenomen, mede omdat van enkele van de meesters geen geschilderd werk meer bekend is.

De expositie is niet strikt chronologisch noch thematisch ingedeeld. De meeste objecten zijn wel gegroepeerd.

De iPad biedt behalve basisinformatie de mogelijkheid voor verdieping bij veel individuele objecten.

Portretten door Zeeuwse Meesters uit de Gouden Eeuw kent twee 'hoofdgerechten', geserveerd in de Raadzaal en in de Schepen- of Trouwzaal op de 1ste verdieping van het museum.

Het dessert wordt geserveerd op de begane grond met twee portretten op de drempel van de 17de eeuw en een familieportret uit de bloeiperiode van de schilderkunstige Gouden Eeuw.

Aan het eind van uw museumrondgang komt u hier vanzelf langs.

Voor informatie klik op de afbeelding van het getoonde object

Raadzaal

Groep Mesdach

1

2

3

4

5

Salomon Mesdach (...-vóór 1644) is dé toonaangevende portrettist van Middelburg in het eerste kwart van de 17de eeuw. In 1628 is hij deken van het St. Lucasgilde, zeg maar de vakbond voor schilders in die dagen.

Er is slechts één gesigneerd werk van hem bekend, een familieportret uit 1612 dat is te zien in het Zeeuws Museum in Middelburg.

Dankzij recent vergelijkend onderzoek voor *Portretten door Zeeuwse Meesters in de Gouden Eeuw* is een aantal nieuwe toeschrijvingen te maken. Zo toont het portret van een onbekende jongeman uit 1615 (nr. 1) veel overeenkomsten met het gesigneerde werk wat betreft verfbehandeling en schildertechniek, het meest opvallend bij de weergave van textiel en huid.

Het onbekende jongetje uit 1623 (nr. 3) is tot op heden toegeschreven aan tijdgenoot Justinus Arondeaulx, omdat het peuterportret van zijn zusje uit 1621 (nr. 2) door die schilder is gesigneerd. Door secuur kijken en vergelijken is echter uit te sluiten dat deze portretten van dezelfde schilder zijn.

Het jongetje staat wat betreft de schilderwijze dicht bij het portret van Hortensia del Prato uit ca. 1625 (nr. 5) dat al veel vroeger is toegeschreven aan Mesdach. Beide werken laten een ontwikkeling zien naar een wat lossere, vrijere manier van schilderen.

Dan is er het fraaie groepsportret van vier kinderen en hun hond uit 1627 (nr. 4). Wie hier zijn voorgesteld is (nog) niet bekend en ook dit schilderij is niet gesigneerd. Er zijn echter aanwijzingen dat we de maker en diens geesteskinderen in Zeeland moeten zoeken, meer precies in Middelburg.

Voor informatie klik op de afbeelding van het getoonde object

6

Verfvirtuoos

7

8

De in Zierikzee geboren **Karel Slabbaert** (1618/'19-1654), nrs. 7 en 8, is misschien wel de eigenzinnigste schilder onder de Zeeuwse portrettisten.

Niet alleen omdat hij geen pure specialist is geweest – dat waren er wel meer – maar vooral vanwege zijn durf om buiten de gebaande paden te treden.

Hij heeft zijn opleiding vermoedelijk in Leiden genoten. In 1645 wordt hij lid van het schildersgilde in Middelburg.

Slabbaert is van alle markten thuis. Hij schildert stillevens, genretaferelen en portretten, waarvan vooral de kinderportretten en zelfportretten bewaard zijn gebleven. Hij hanteert een voor Zeeuwse begrippen frivole, maar uiterst doeltreffende schildertechniek.

Bij de tentoonstelling is een gelijknamige publicatie verschenen waarin het recente onderzoek naar 17de-eeuwse Zeeuwse portretschilders en hun werk centraal staat.

Het boek, uitgegeven door WBOOKS, is verkrijgbaar in de museumshop en bij de erkende boekhandel.

Verwantschap

9

10

11

12

Jacob Lambrechtsz. Loncke (ca. 1580-na 1646), nrs. 9 t/m 11, heeft het grootste deel van zijn leven in Zierikzee gewoond en gewerkt. Hij is daar tot 1641 de enige portrettist van betekenis. Al in 1604/'05 wordt hij genoemd met betrekking tot een opdracht.

De vroegst bekende, zekere werken van Loncke dateren van 1618.

Het zijn de portretten van Jacob Simonsz. Hollenboom en zijn vrouw Suzanna de Cocq. Vijf jaar later is zoon Job (nr. 9) aan de beurt en in 1632 volgen dochter Quirina (nr. 10) en haar man Cornelis Verheye (nr. 11).

Misschien is Loncke ook de schilder van de portretten van Aernout Loncque en Margaratha Geleyns de Maroux (nrs. 36-37) die in de Schepen- of Trouwzaal zijn te zien.

Loncke heeft een andere manier van schilderen dan zijn Middelburgse generatiegenoot Mesdach – in elk geval sinds 1618 – en een ander compositieschema. Hij schildert zijn modellen in deze jaren zonder uitzondering als borststukken, in een strak vormgegeven neplijst als kader. Soms is het een ingewikkelder 'gesneden' lijst, zoals bij het portret van Job. Later werkt hij met een egale achtergrond.

• Voor informatie klik op de afbeelding van het getoonde object

grote staande vitrine

Hergebruik

13

14

15

In Goes is **Cornelis Willemsz. Eversdijck** (1583-1649), nrs. 14 en 15, in zijn tijd de leidende schilder. Anders dan tijdgenoten Mesdach en Loncke is hij geen pure portretspecialist. Eversdijck schildert ook keukenstukken, landschappen en religieuze voorstellingen – hij blijft katholiek en richt in zijn eigen woning een schuilkerk in.

Eversdijck is vooral bekend van de groepsportretten die hij heeft geschilderd voor diverse schutterijen in Goes. Drie daarvan zijn te zien in het Historisch Museum de Bevelanden in Goes.

Voor informatie klik op de afbeelding van het getoonde object

Portretten in veelvoud

De meeste portretten zijn in opdracht geschilderd voor de huiselijke kring. Daarnaast zijn er portretten geschilderd van bestuurders voor stadhuisen en andere semiopenbare locaties. Maar er zijn ook beeltenissen gemaakt van beroemde personen als vorsten en zeehelden voor de vrije verkoop. Dat een schilder dergelijke kopstukken op voorraad heeft blijkt uit de boedelbeschrijving van Hendrick Berckman, waarin diens weduwe na zijn overlijden onverkochte admiraals- en vorstenportretten laat opnemen.

16

17

18

19

20

Het is echter een stuk goedkoper om van belangrijke personen een portretprent aan te schaffen. Die zijn dan ook in grote aantallen vervaardigd.

De prenten in deze vitrine zijn gemaakt door drie graveurs, van wie er twee ook blijken te hebben geschilderd. Twee gravures zijn vervaardigd naar voorbeelden van schilders van wie dit het enige werk is dat hier kan worden getoond.

21

22

23

in tafelvitrine
links, onder nr. 5

24

Voor informatie klik op de afbeelding van het getoonde object

vervolg Raadzaal

Carrierèswitch

25

26

27

Hendrick Berckman (1629-1679), geboren in Klundert, opgeleid in Haarlem en Antwerpen, start zijn loopbaan met het schilderen van *batailles* (paardengevechten). Vervolgens legt hij zich toe op het schilderen van portretten. Dat pakt goed uit. Van zijn eerste schreden in Zeeland in Hulst lijkt geen zichtbare documentatie bewaard gebleven, maar in Vlissingen, vanaf 1653 zijn volgende pleisterplaats, maakt hij kennissen voor het leven.

Daar leert hij Michiel de Ruyter kennen, de meest geportretteerde Zeeuw ooit, en een andere zeeheld, Adriaen Banckert van Trappen. Berckman schildert van beiden de vroegst bekende portretten. Hij zal hen decennialang blijven schilderen.

In 1655 wordt Berckman lid van het St. Lucasgilde in Middelburg. Hij zal daar een toonaangevende portrettist worden, mét behoud van zijn Vlissingse clientèle. Berckmans schilderstijl is vloeiend, quasinonchalant, snel en trefzeker. Hij is niet van het priegelen.

Voor informatie klik op de afbeelding van het getoonde object

Omslag(doek)

28

29

30

Net als veel andere schilders is **Zacharias Blijhooft** (1625-1682) niet pur sang een portrettist. Wat niet wegneemt dat hij een groot aantal goede portretten heeft nagelaten. Van Blijhooft zijn genrestukken, een Bijbels tafereel en diverse landschappen bekend, altijd gestoffeerd met (veel) figuren.

Daarnaast is hij een productief tekenaar. Blijhooft is van dezelfde generatie als Hendrick Berckman en wordt in 1657/58 vrijmeester in het Middelburgse gilde. Vermoedelijk is hij eerst elders actief geweest. De tweede helft van zijn carrière valt samen met nieuwe ontwikkelingen op modegebied, zoals de introductie van de *Japansche rock*, een soort kamerjas. De drie portretten in deze tentoonstelling laten zien dat Blijhooft ook binnen het portretgenre van alle markten thuis was.

Nogmaals: klein maar fijn

31

32

Twee miniaturen van bijna-generatiegenoten. Pieter van Hoorn (nr. 31) is in 1654 nog een jongen, waar Johan Radermacher (nr. 32) eind 1665 een volwassen man is. Pieter is geschilderd door een nog onbekende Nederlandse schilder. Het portretje lijkt niet te zijn gemaakt door een van de Zeeuwse meesters van wie in deze tentoonstelling werk is te zien. Johans schilder is waarschijnlijk een Engelse specialist. Het gebruikte materiaal, waterverf op perkament, wijst in die richting, evenals de verfijnde werkwijze waar Engelse miniatuurschilders bekend om zijn.

Voor informatie klik op de afbeelding van het getoonde object

Pastel

33

34

Schilderen met krijt. Zo zou je de techniek kunnen noemen die voor deze twee pasteltekeningen is gebruikt. Op het laatste moment komt er ook nog vloeibare verf aan te pas, maar voor het grootste deel zijn de in deze vitrine getoonde portretten van Cornelis Versluys en Adriana de Muincq droog opgezet.

De pasteltechniek is een specialiteit van **Bernard Vaillant** (1632-1698) en van diens oudere halfbroer **Wallerant** (1623-1677). Het werken met krijt is sneller en dus goedkoper. Beide broers hebben door Europa gereisd op zoek naar opdrachten. Dan is snel kunnen werken wel zo handig.

Bernard Vaillant wordt decennia na zijn broer lid van het schildersgilde van St. Lucas in Middelburg. Van zijn hand zijn vooral portretten van Zeeuwen uit de jaren 90 van de 17de eeuw bewaard gebleven.

Historisch portret

35

Dit schilderij illustreert een uitzonderlijke portretvorm. Het betreft een allegorie op een historische gebeurtenis – het beëindigen van de Tweede Engelse Zeeoorlog (1665-1667) – die is gelardeerd met bekende figuren.

Vervolg van de tentoonstelling in de Schepen- en Trouwzaal: verlaat de Raadzaal en loop vervolgens in de Trouwzaal linksom.

Pendants

In de Schepen- en Trouwzaal hangen vooral huwelijksportretten, schilderijen van man en vrouw als paar in de vorm van pendants (tegenhangers). Deze portretten zijn meestal geschilderd ter gelegenheid van het huwelijk van de afgebeelde personen.

36

37

De eerste set uit 1608, links en rechts van de blauwe deur naar de Raadzaal, vormt daarop meteen een uitzondering.

Deze twee portretten ogen als het prototype van het huwelijksportret dat in dit formaat in het eerste kwart van de 17de eeuw veelvuldig wordt gemaakt, de zogenoemde heupstukken: de man staat links van de vrouw, beiden hebben een tafel als steuntje.

Op het moment dat deze portretten worden geschilderd zijn Aernout Loncque en Margaretha Geleyns de Maroux echter al vijf jaar getrouwd en heeft het echtpaar twee kinderen.

Eind 16de, begin 17de eeuw is het gebruikelijk om zich op een later moment dan kort na het huwelijk als echtpaar te laten vereeuwigen.

De kleding oogt ingetogen, maar dat is ten dele schijn: het zwart verven van stoffen was kostbaar.

Het is geen uitgemaakte zaak wie deze portretten heeft geschilderd. Salomon Mesdach schildert een decennium later dit soort portretten maar die tonen een wat nettere, meer verfijnde werkwijze. Een andere kandidaat is een mogelijk familielid van Aernout, Jacob Lambrechtsz. Loncke. Zijn werk dat bekend is vanaf 1618 (nrs. 9-11) toont een vergelijkbare losse manier van schilderen, maar de verf ligt er daar wat dikker op dan bij deze twee schilderijen.

Import

38

39

40

41

42

In oktober 1641 komt **Michiel van Limborch** (...- na 1675) vanuit Nijmegen naar Zierikzee en wordt hier poorter. Zijn vroegst bekende werk, het portret van Steven van Bellem (nr. 38), dateert uit datzelfde jaar. Van Limborch lijkt in Zierikzee het penseel over te nemen van Jacob Lambrechtsz. Loncke met een schilderijstijl die bravoure toont. Hij is van het grote gebaar.

Naast portretten schildert Van Limborch ook verfijndere genrestukken op klein formaat en hij tekent veel, zoals ontwerpen voor portretprenten (nr. 20).

In 1647 verhuist hij Zierikzee voor Middelburg en wordt daar vrijmeester in het St. Lucasgilde. Van Limborchs productie krijgt dankzij het onderzoek voor deze tentoonstelling meer gewicht. Een toenemend aantal schilderijen is nu aan hem toe te schrijven.

Geharnast huwelijk

43

44

De portretten van Hieronymus de Huybert en Jacoba van Lochteren zijn nu voor het eerst toegeschreven aan **Pieter Peuteman** (1641-1698). Peuteman woont na zijn vertrek uit Zeeland het grootste gedeelte van zijn leven in Rotterdam maar schildert nog regelmatig Zeeuwen, waaronder diverse groepsportretten van Goese schutters in de jaren 70 en 80 van de 17de eeuw. De stijl van die groepsportretten is nauw verwant met de wijze waarop de schilder De Huybert heeft neergezet en is tevens zichtbaar in details, zoals de sjaal of *cravatte*.

Voor informatie klik op de afbeelding van het getoonde object

Over de top

45

46

Arnold Verbuys (1644/'46-1717/'18) heeft beide echtelieden weergegeven in een lappendeken van kleur. De kleding van de geportretteerden heeft geen enkele link meer met dat wat in het eerste kwart van de eeuw als betamelijk wordt beschouwd.

Verbuys schildert naast brave portretten ook scabreuze voorstellingen en decoraties. Met hem is het einde van de 17de eeuw in zicht. Deze portretten zijn zonder meer goed geschilderd maar ontberen een karakteristiek handschrift. Het is vooral een bundeling schilderkunstige trucs. Dit is een tendens die tot ver in de 18de eeuw zichtbaar is.

Vervolg tentoonstelling:

De laatste zaal met portretten is ingericht op de begane grond.

Aan het eind van uw museumronddgang komt u hier vanzelf langs.

Contrasten

47

48

49

In *Portretten door Zeeuwse meesters uit de Gouden Eeuw* zijn uiteenlopende vormen van portretschilderkunst getoond, van een miniatuurzelfportret tot een dichtbevolkte zeeheldenparade.

In deze ruimte tot slot worden de verschillen goed zichtbaar tussen portretten op de drempel van de 17de eeuw (nrs. 47 en 48) en een familieportret (nr. 49) uit de bloeiperiode van de schilderkunstige Gouden Eeuw.

Voor de achterwand de statige, ietwat stijve beeltenissen van Jan Anthonisz. de Jonge en Mayken Jobsdr. Vierling, omgeving Daniel van den Queecborne. In deze twee portretten voert het zwart de boventoon maar tegelijkertijd zorgt het wit van kragen en huid voor een fraai contrast.

Op de voorgrond het portret van een onbekende familie geschilderd door Willem Cornelisz. Eversdijck. Het werk toont een gezin na een jachtpartij. Dit schilderij is een staalkaart van de weergave van stoffen, kledingstukken, elegante houdingen en handgebaren. Het resultaat doet de kijker haast vergeten dat de schilder het werk in zijn atelier heeft samengesteld op basis van losse studies en poseersessies. Met dit schilderij creëert Eversdijck de perfecte illusie en dat is precies wat de 17de-eeuwse schilderkunst kenmerkt.

Colofon

De tentoonstelling *Portretten door Zeeuwse Meesters uit de Gouden Eeuw* is mede mogelijk gemaakt door:

- Cultuurfonds Zeelandia
- Familiefonds Hurgronje
- M.A.O.C. Gravin Van Bylandt Stichting
- Mondriaan Fonds
- Contribuant die anoniem wenst te blijven

Stadshuismuseum Zierikzee is de volgende personen en instellingen zeer erkentelijk voor het beschikbaar stellen van objecten en/of beeldmateriaal:

- Antiquariaat Arine van der Steur, Den Haag
 - Atelier Van Wassenaer
 - Jhr. drs. A.J. van Citters
 - Gemeente Middelburg
 - Mevr. S.B.A.C. Hekking-de Jonge van Ellemeet
 - Historisch Museum de Bevelanden, Goes
 - Mr. G.K. barones Huyssen van Kattendijke-Frank en mr. H. baron Huyssen van Kattendijke
 - Jan Six Fine Art, Amsterdam
 - Jhr. dr. M.W.C. de Jonge
 - Koninklijke Verzamelingen, Den Haag
 - Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (KZGW)
 - Maritiem Museum Rotterdam
 - Mauritshuis, Den Haag
 - MuZEEum, Vlissingen
 - Restauratieatelier Josien van der Werf, Den Haag
 - Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)
 - Rijksmuseum, Amsterdam
 - RKD – Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis
 - Het Scheepvaartmuseum, Amsterdam
 - Stichting Cultureel Erfgoed Geslacht De Jonge
 - The Weiss Gallery, Londen
 - Zeeuws Archief, Collectie Zeeuws Genootschap, Middelburg
 - Zeeuws Museum, Middelburg
- en diverse particuliere collecties

Onderzoek en teksten: Frank van der Ploeg

Tekstredactie: Inge Schipper en Karin van den Berg

Vormgeving en productie: Team Stadshuismuseum Zierikzee, i.o.m. Frank van der Ploeg en
bruikleengevers

Fotografie: (via) bruikleengevers, Eric Bontekoe en Frank van der Ploeg

Digitale bewerking: Chris Braat